

Prof. dr hab. Sebastian Wojciechowski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Zakład Studiów Strategicznych i Bezpieczeństwa Międzynarodowego

Poznań, 23.06.2025 r.

security expert

Recenzja pracy doktorskiej

mgr. Jacka Kiera pt. „Wojna informacyjna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec Polski w latach 2010-2022” przygotowanej pod kierunkiem promotora prof. dr. hab. Mirona Lakomego oraz promotora pomocniczego dr hab. Katarzyny Czornik, prof. UŚ

Federacja Rosyjska prowadząc politykę zagraniczną, w tym także wobec Polski, wykorzystuje bardzo różnorodne i destrukcyjne instrumentarium środków. Wśród nich bardzo ważną rolę odgrywa wojna informacyjna, która jest przedmiotem ocenianej dysertacji zarówno w odniesieniu teoretycznym, jak i praktycznym. Przedłożona recenzja obejmuje cztery następujące części składowe: ocenę istoty, celów, hipotez i pytań badawczych rozprawy (punkt 1), analizę struktury i zawartości doktoratu (punkt 2), omówienie zastosowanych metod badawczych oraz podstawy źródłowej pracy (punkt 3), a także konkluzje końcowe (punkt 4).

1. Przedmiot, cele oraz hipotezy i pytania badawcze dysertacji

Przedmiotem dysertacji są uwarunkowania, charakter oraz implikacje wojny informacyjnej Federacji Rosyjskiej rozpatrywane jako instrument polityki zagranicznej wobec Polski w latach 2010-2022. W tym kontekście wojna informacyjna jest ściśle związana z rosyjską strategią polityczną oraz polityką zagraniczną. Federacja Rosyjska traktuje wojnę informacyjną w sposób szczególny, prowadząc ją przy użyciu znacznych zasobów logistycznych, finansowych czy technologicznych. Powyższe działania są ukierunkowane nie

tylko na realizację partykularnych celów, ale przede wszystkim odbudowę mocarstwowej pozycji na świecie oraz odtworzenie własnej strefy wpływów. Nawiązuje do tego opinia Doktoranta głosząca, iż redefinicja celów polityki zagranicznej Rosji na przełomie XX i XXI wieku spowodowała, że Polska ponownie stała się dla Federacji Rosyjskiej przeszkodą do dalszego poszerzania swoich wpływów. Współczesny schemat działania Rosji jest podobny do tego, który można było obserwować na przestrzeni ostatnich kilkuset lat historii stosunków polsko-rosyjskich. Zmianie uległy jedynie niektóre instrumenty w oparciu o które Federacja Rosyjska dąży do ciągłego i wielowymiarowego osłabiania Polski, zarówno w sferze wewnętrznej (narodowej) oraz zewnętrznej (międzynarodowej), jak również rozszerzania swojej strefy wpływów na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej. Współcześnie głównym rosyjskim narzędziem działania wobec RP stała się w dużej mierze informacja. Zagadnienie to zyskało na szczególnym znaczeniu po rozpoczęciu przez Rosję pełnoskalowej inwazji na Ukrainę w 2022 roku. W dysertacji jest ono rozpatrywane między innymi poprzez oddziaływanie informacyjne na odbiorców internetu oraz dokonywanie ataków w cyberprzestrzeni.

Głównym celem badawczym pracy jest określenie uwarunkowań, specyfiki oraz implikacji wojny informacyjnej Federacji Rosyjskiej wobec Polski w latach 2010-2022. Autor dąży przede wszystkim do wskazania i scharakteryzowania jej istoty oraz celów pośrednich i bezpośrednich, jakie w ten sposób realizuje Federacja Rosyjska. Doktorant zmierza też do zaprezentowania najważniejszych implikacji powyższych działań podkreślając, że rosyjska wojna informacyjna jest postrzegana dwutorowo, zarówno jako oddziaływanie propagandowe na odbiorców internetu, jak i ataki realizowane w cyberprzestrzeni. W związku z tym, celem pracy jest również omówienie narzędzi i technik wykorzystywanych w rosyjskich kanałach informacyjnych w internecie, a także podczas cyberataków na Polskę.

W dysertacji przyjęto hipotezę główną oraz pięć hipotez szczegółowych. Hipoteza główna zakłada, że: „Wojna informacyjna jako instrument polityki zagranicznej prowadzonej przez Federację Rosyjską stale zyskuje na

znaczeniu, co należy odnieść również do stosunków polsko-rosyjskich. Rosja, w ramach prowadzonej wojny informacyjnej wobec Polski wykorzystuje techniki i narzędzia propagandowe, które służą oddziaływaniu informacyjnemu na odbiorcę. Działania te podejmowane są za pośrednictwem rosyjskich portali informacyjnych. Wojna informacyjna Federacji Rosyjskiej wobec Polski przejawia się również przeprowadzaniem ataków w cyberprzestrzeni. Ich celem jest przede wszystkim osłabianie struktur wewnętrzpaństwowych, pogłębianie podziałów społecznych, marginalizowanie pozycji Polski na arenie międzynarodowej, kreowanie jej negatywnego wizerunku oraz realizowanie własnych interesów.

Uzupełniając, już i tak mocno rozbudowaną hipotezę badawczą podkreślić należy, że rosyjska wojna informacyjna wobec Polski wykorzystująca techniki i narzędzia propagandowe nie jest realizowana tylko „za pośrednictwem rosyjskich portali informacyjnych”, ale też z wykorzystaniem całej palety innych środków, w tym choćby farm trolli czy różnorodnych podmiotów działających nierzadko pod „obcą banderą”. Podkreślić należy ponadto coraz szersze instrumentarium wykorzystywanych form ataków oraz ich sukcesywnie narastającą intensyfikację powodującą, iż Polska jest w ścisłej czołówce najczęściej atakowanych przez Rosję państw w całej Unii Europejskiej.

Rozszerzeniem powyższej problematyki są hipotezy szczegółowe, które sformułowano następująco:

1. Rewolucja informatyczna oraz przemiany technologiczne spowodowały, że wojna informacyjna może być wykorzystywana przez państwa na niespotykaną dotąd skalę globalną, a jej celem jest realizacja własnych interesów na arenie międzynarodowej. Prowadzenie wojny informacyjnej jest możliwe poprzez dokonywanie cyberataków oraz oddziaływanie informacyjne na odbiorcę w internecie. Powstanie na przełomie XX i XXI wieku społeczeństwa informacyjnego miało swój związek z postępującymi procesami informatyzacji oraz digitalizacji życia społecznego. Spowodowało to powstanie nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa teleinformatycznego w wymiarze narodowym oraz międzynarodowym.

2. Rosja zaadaptowała się do przemian technologicznych związanych z postępującą rewolucją informatyczną, które wykorzystuje do prowadzenia wojny informacyjnej. Ponadto posiada infrastrukturę zdolną do prowadzenia operacji informacyjnych w skali globalnej oraz zaplecze defensywne, umożliwiające przeciwdziałanie operacjom informacyjnym. Rosja postrzega wojnę informacyjną jako instrument realizacji własnej polityki zagranicznej. Postrzeganie informacji jako broni jest głęboko zakorzenione w rosyjskiej kulturze strategicznej, a geneza związanych z tym koncepcji ma swój początek w okresie istnienia Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

3. Polska, ze względu na swoje geostrategiczne położenie, znajduje się w obszarze zainteresowania decydentów politycznych w Rosji. W ramach stosunków, polsko-rosyjskich można wyróżnić główne kwestie sporne, na podstawie których Rosja prowadzi wojnę informacyjną wobec Polski. Są to: polityka historyczna, dywersyfikacja źródeł energii, polityka bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej, polityka bezpieczeństwa NATO, katastrofa samolotu rządowego z Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej w Smoleńsku, aneksja Półwyspu Krymskiego i wojna w Ukrainie oraz program Partnerstwa Wschodniego.

4. Rosja posiada zasoby i zdolności, które wykorzystuje do przeprowadzania ataków w cyberprzestrzeni wobec Polski. Cyberataki dokonywane są na sektor publiczny i prywatny. W sektorze publicznym ich celem jest prowadzenie operacji wywiadowczych oraz atakowanie polskiej infrastruktury krytycznej. Ponadto jest to wspieranie kampanii oddziaływania informacyjnego na odbiorców w internecie poprzez dostarczanie materiałów źródłowych oraz wspomaganie bieżącej działalności. W stosunku do sektora prywatnego jest to działalność przestępcza polegająca na cyberszpiegostwie gospodarczym oraz na naruszaniu infrastruktury teleinformatycznej poszczególnych podmiotów. Przeprowadzane operacje są komplementarne w stosunku do oddziaływania informacyjnego prowadzonego w ramach funkcjonowania rosyjskich portali informacyjnych. Takie ujęcie zagadnienia wojny informacyjnej wpisuje się w rosyjskie koncepcje tego zjawiska i znajduje swoje odzwierciedlenie w środkach jakie „Kreml” wykorzystuje do prowadzenia polityki zagranicznej. Cyberataki

realizowane przez „Moskwę” w cyberprzestrzeni wobec Polski mają na celu nie tylko paraliżowanie infrastruktury teleinformatycznej państwa, ale również dostarczanie informacji na potrzeby prowadzenia kampanii oddziaływania informacyjnego, przy wykorzystaniu rosyjskich portali informacyjnych.

5. Federacja Rosyjska prowadzi wojnę informacyjną wykorzystującą między innymi portal informacyjny Sputnik News International oraz portal internetowy agencji informacyjnej TASS. Narracja publikowanych przez nie treści jest zbieżna z celami rosyjskiej polityki zagranicznej wobec Polski oraz realizowana w oparciu o występujące kwestie sporne w stosunkach bilateralnych. W ramach oddziaływania propagandowego (informacyjnego) „Kreml” stosuje większość standardowych technik propagandowych. Publikowane przez Rosjan treści charakteryzują się różnorodną tematyką, a do najczęstszych jej kategorii z uwagi na typ zalicza się: polityczne, militarne, gospodarcze, społeczne, technologiczne, ideologiczne oraz religijne. Do głównych celów rosyjskich kampanii oddziaływania informacyjnego należy zaliczyć: „oczernianie Warszawy na arenie międzynarodowej; osłabianie relacji Polski z państwami sąsiednimi i partnerami; destabilizacja współpracy wojskowej Polski w ramach NATO; <wzniesienie działań wojennych między Polską a USA?>; atak na polską politykę energetyczną; ośmieszanie i poniżanie Sił Zbrojnych RP; piętnowanie Polski jako przesiąkniętej nastrojami antyrosyjskimi; obwinianie Polski za pogorszenie stosunków między Rosją a Zachodem”. Należy podkreślić, że w prezentowanym ujęciu rosyjska wojna informacyjna jest postrzegana dwuwektorowo. Po pierwsze jako działalność sprowadzająca się do prowadzenia kampanii oddziaływania informacyjnego wobec odbiorców w internecie oraz przy wykorzystaniu określonych technik propagandowych, framingu, jak również poruszania zagadnień odnoszących się do występujących w stosunkach polsko-rosyjskich kwestii spornych. Po drugie poprzez dokonywanie ataków w cyberprzestrzeni wobec Polski. Należy szczególnie podkreślić, że działania te są wobec siebie komplementarne, realizując tym samym funkcję wspierającą i uzupełniającą.

Takie ujęcie analizowanego przez Doktoranta problemu badawczego ma na ogół charakter kompleksowy i interdyscyplinarny (choć tok narracji w

niektórych przypadkach jest zbyt rozbudowany, a pojedyncze stwierdzenia budzą zdziwienie np. „wzniesienie działań wojennych między Polską a USA”). Generalnie jednak Autor w sposób trafny i aktualny ukazuje istotę, specyfikę oraz następstwa rozpatrywanego zagadnienia, które trzeba analizować nie tylko przez pryzmat próby kształtowania narracji w Polsce, ale także i o Polsce. Zdaniem recenzenta dobrym tego przykładem są najnowsze wyniki badania opinii publicznej w Rosji na temat RP. Pomijając ich zakres metodologiczny, a także obiektywizm badawczy wskazać należy, iż z sondażu ośrodka Centrum Lewady wynika, że Polska jest najbardziej nielubianym po Ukrainie państwem wśród obywateli Federacji Rosyjskiej – postawę niechętną zadeklarowało 70% respondentów, a pozytywną – 16%. Choć równocześnie, co też należy podkreślić, w rankingu najbardziej wrogo nastawionych do Rosji państw Polska (37% wskazań) zajęła dopiero piąte miejsce ustępując: Niemcom (55%), Wielkiej Brytanii (49%), Ukrainie (43%) oraz USA (40%).

2. Analiza struktury i zawartości doktoratu

Recenzowana rozprawa składa się ze: wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, summary, bibliografii, zestawienia tytułów artykułów poddanych badaniom na portalu Sputnik News International oraz wykazu tytułów artykułów przeanalizowanych i zamieszczonych na witrynie agencji informacyjnej TASS. Poszczególne rozdziały są ze sobą logicznie powiązane i stanowią spójną całość. Jednak każdy z nich można było zwieńczyć krótkim podsumowaniem zawierającym konkluzje – celem uwypuklenia najważniejszych przedstawionych tam treści. Polemicznym zabiegiem jest wyodrębnienie w środku dysertacji tzw. rozdziału metodologicznego (rozdział trzeci). Zaprezentowanie zawartych tam kwestii, w postaci między innymi: istoty problemu badawczego, celów, hipotez, cezury czasowej czy metodologii badań byłoby o wiele bardziej właściwe we „wstępie” albo „wprowadzeniu” do rozprawy lub w jej pierwszym rozdziale. Jest to tym bardziej zastanawiające, iż we „wstępie” i tak scharakteryzowano na przykład: problem badawczy, cele, główną hipotezę, cezurę czasową, strukturę pracy czy wykorzystaną literaturę.

Rozdział pierwszy „Pojęcie, uwarunkowania, cele i środki polityki zagranicznej” ma charakter typowo deskryptywny. Wyjaśniono w nim pojęcie polityka zagraniczna, jej uwarunkowania wewnętrzne oraz zewnętrzne zarówno o charakterze obiektywnym, jak i subiektywnym, a także zdefiniowano termin interes narodowy, zaprezentowano cele polityki zagranicznej państwa oraz wskazano ich klasyfikację. Omówiono ponadto środki realizacji polityki zagranicznej. Zabrakło jednak odniesienia do ważnego komponentu jakim jest racja stanu i jej wpływ na politykę zagraniczną. W sposób bardziej znaczący należało też podkreślić, iż polityka zagraniczna jest przejawem aktywności nie tylko państw, ale także i innych uczestników stosunków międzynarodowych, w tym organizacji międzynarodowych.

Koresponduje z tym rozdział drugi „Wojna informacyjna jako instrument prowadzenia polityki zagranicznej”, w którym zdefiniowano pojęcie informacji i wojny informacyjnej. Słusznie podkreślając odmienność i specyfikę rosyjskiego postrzegania oraz stosowania wojny informacyjnej. W tej części pracy ukazano również jej genezę, uwarunkowania, instrumenty oraz uczestników. Zamieszczono też istotne dla dalszych rozważań kwestie odnoszące się do sposobów prowadzenia wojny informacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem propagandy oraz cyberataków. Należało jednak szerzej zaprezentować także i inne możliwe instrumenty prowadzenia wojny informacyjnej (wykraczające poza metody oraz techniki propagandy lub cyberataków), jak choćby wywieranie tzw. presji wyborczej oraz poświęcić nieco więcej uwagi współczesnej skali i ewolucji cyberataków przytaczając najnowsze dane. Warto również wskazać w tym zakresie nowszą literaturę, a nie bazować na źródłach czy ich pobraniach tylko do roku 2022.

W rozdziale trzecim, zatytułowanym „Założenia metodologiczne badań”, jak stwierdza Doktorant omówiony został zarys problemu badawczego. Następnie przedstawiono główny cel badawczy i pięć celów szczegółowych oraz towarzyszące im hipotezy badawcze (główna i szczegółowe). Dokonano też uzasadnienia wyboru cezury czasowej badań i przedstawiono zastosowaną metodologię. Wskazana cezura obejmuje lata 2010-2022, co jest związane z kluczowymi wydarzeniami w stosunkach polsko-rosyjskich, poczynając od katastrofy smoleńskiej z 2010 roku, do pełnowymiarowej inwazji Federacji

Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 roku. Jak wspomniano już wcześniej w recenzji wątpliwości budzi umiejscowienie powyższej problematyki.

W rozdziale czwartym „Wojna informacyjna w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej”, przeprowadzono analizę kluczowych aspektów polityki zagranicznej Rosji w XXI wieku. Zaprezentowano jej genezę, uwarunkowania oraz cele. Scharakteryzowano ponadto historyczne i współczesne aspekty tej polityki, uwzględniając zmieniające się otoczenie międzynarodowe oraz wewnętrzne czynniki wpływające na procesy decyzyjne. Wojna informacyjna została ukazana jako jeden z kluczowych instrumentów prowadzenia polityki zagranicznej przez Federację Rosyjską, która jest realizowana za pomocą bardzo zróżnicowanych narzędzi.

Rozdział piąty „Polska w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej w latach 2010-2022” obejmuje analizę stosunków polsko-rosyjskich rozpatrywanych w kontekście polityki Rosji wobec RP. W pierwszej kolejności skoncentrowano się na aspektach historycznych wzajemnych relacji, a w dalszej części przedstawiono współczesne uwarunkowania rosyjskiej polityki zagranicznej wobec Polski – zarówno te wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Ukazano także główne kwestie sporne w stosunkach polsko-rosyjskich, takie jak na przykład: polityka historyczna, dywersyfikacja źródeł energii, polityka bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej czy rola NATO w regionie.

Nawiązuje do tego rozdział szósty „Cyberataki jako instrument wojny informacyjnej Federacji Rosyjskiej wobec Polski w latach 2010-2022”, w którym scharakteryzowano kwestię polskiego cyberbezpieczeństwa występującą w tym okresie. Omówione zostały między innymi wybrane rosyjskie cyberataki na polską cyberprzestrzeni, w tym wobec: administracji centralnej i samorządowej, służb specjalnych i sił zbrojnych, infrastruktury krytycznej, publicznych podmiotów gospodarczych oraz sektora prywatnego.

W rozdziale siódmym „Portale informacyjne jako instrument wojny informacyjnej Federacji Rosyjskiej wobec Polski w latach 2010-2022”, zaprezentowane zostały dwa anglojęzyczne rosyjskie portale informacyjne – Sputnik News International oraz witryna agencji informacyjnej TASS. Omówiono publikowane tam treści i ich rodzaje oraz wykorzystywane wybrane techniki propagandowe. Rozdział ten ma zatem dużą wartość poznawczą odwołując się do konkretnych studiów przypadku.

Zwieńczeniem rozprawy jest „Zakończenie”, które z jednej strony ma charakter syntetyczny, a z drugiej wartościowy poznawczo. Ustosunkowano się w nim do przedstawionych wcześniej problemów i hipotez badawczych oraz zwrócono uwagę na złożony wewnętrzny i międzynarodowy kontekst rozpatrywanego zagadnienia, a także jego współczesną aktualizację.

3. Omówienie zastosowanych metod badawczych oraz podstawy źródłowej pracy

W celu realizacji zaprezentowanego powyżej procesu badawczego w dysertacji wskazano na zastosowanie kilku metod oraz technik badawczych. Dotyczą one przede wszystkim: analizy historycznej, analizy decyzyjnej, analizy instytucjonalno-prawnej, analizy i krytyki piśmiennictwa, analizy treści oraz syntezy i opisu. Doktorant uzasadnił i wskazał na ich konkretne zastosowanie, co w niektórych przypadkach wzbudza jednak wątpliwości. Na przykład wśród użytego instrumentarium zabrakło metody behawioralnej czy porównawczej. Doprecyzowania wymaga również wykorzystanie metody analizy historycznej, odwołując się do przytoczonego opracowania autorstwa Jerzego Topolskiego.

Mgr Jacek Kiera przeprowadził dogłębną i obszerną kwerendę źródeł. Ich dobór oraz zastosowanie jest prawidłowe. Dzięki temu udało się zgromadzić bardzo oryginalny i wartościowy z naukowego punktu widzenia materiał badawczy. Został on następnie wnikliwie przeanalizowany i umiejętnie użyty w dalszych etapach procesu badawczego. Pozyskano wiele bardzo interesujących materiałów polskojęzycznych, anglojęzycznych oraz rosyjskojęzycznych, w tym oficjalnych dokumentów państwowych opublikowanych przez Rosję. Zabrakło jednak kilku ważnych polskich opracowań odnoszących się między innymi do polskiej polityki zagranicznej na przykład pracy: Jacka Czaputowicza, „Polityka zagraniczna Polski w latach 2018-2020. Przemówienia, wywiady i artykuły” czy Romana Kuźniara, „Polityka zagraniczna RP 1989-2024”.

4. Konkluzje

Podsumowując pragnę podkreślić, że oceniana dysertacja zarówno pod względem merytorycznym, jak i warsztatowym odpowiada określonym normom oraz standardom. Jest to oryginalna, interesująca i wartościowa poznawczo praca, która stanowi istotny wkład w rozwój badań naukowych w zakresie nauki o polityce i administracji ze szczególnym uwzględnieniem problematyki wykorzystania wojny informacyjnej w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec Polski w latach 2010-2022. Powyższe zagadnienie ze względu na swoje znaczenie, dynamikę i eskalację wymaga dalszych badań prowadzonych z wykorzystaniem jeszcze szerszego spektrum narzędzi poznawczych.

Rozprawa bardzo znacząco wypełnia lukę poznawczą występującą w tym zakresie tematycznym w polskim piśmiennictwie naukowym. Autor dysertacji w sposób umiejętny zspolił różne aspekty zagadnienia obejmujące między innymi komponenty: polityczne, geostrategiczne, informacyjne czy społeczne.

W wyniku przeprowadzonego procesu poznawczego uzyskano wartościowe z naukowego punktu widzenia opracowanie spełniające obowiązujące wymagania prawne. Praca stanowi samodzielne, interesujące i oparte na podstawie teoretycznej rozwiązanie problemu badawczego.

Recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr. Jacka Kiera spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W związku z tym, zdecydowanie wnioskuję o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Sebastian Wojciechowski